

Андрэй Давыдаў

ПРЫКМЕТЫ І ПАВЕР'І ДОБРУШСКАГА РАЁНА

Прыкметы і павер'і займаюць важнае месца ў сістэме фальклорных жанраў вусна-паэтычнай творчасці беларусаў. Менавіта ў гэтых малых творах, якія добра захаваліся ў народнай памяці, знайшлі адлюстраванне міфалагічныя ўяўленні, народжаныя рэальнымі ўмовамі жыцця. Звернемся да канкрэтных узораў прыкмет і павер'яў, запісаных намі на тэрыторыі Добрушкага раёна.

У прыкметах і павер'ях пра агонь адлюстраваліся пэўныя вераванні мясцовых жыхароў: *«нельзя пляваць у агонь, а то галава балець будзе»* [* 1], *«на Купалу цераз касцёр, цераз вялікі агонь прыгалі, каб здаровімі булі»* [* 4], *«не давай агня плахім людзям, а то ў самога ўсё плоха будзе»* [* 4]. У народзе лічылі, што агонь з'яўляецца жывой істотай і можа не толькі пашкодзіць

чалавеку, але і паспрыяць яму ў гаспадарчай дзейнасці. Як адзначыла А. Кастрыца, «у аснове павер'яў, звязаных з рознымі відамі вогнішчаў, ляжыць вера ў існаванне містычных сувязей паміж чалавекам, яго светам і «чужымі з'явамі», «чужой прасторай», а таксама вера ў здольнасць паўплываць на гэтыя з'явы з карысцю для сябе» [1, 459].

У мясцовай традыцыі з вадой таксама была звязана вера ў яе магічныя лекавыя, ачышчальныя і прадуцыравальныя ўласцівасці. Як паведаміла Любоў Іванаўна Рыжкова (1941 г. н.) з в. Дзям'янке Добрушкага раёна, «калі забалеў і жар бальшы, то нада святой вады выціць». Існавалі прыкметы – прадказанні. Так, паводле ўспамінаў Валянціны Гаўрылаўны Грудавенка (1930 г. н.) з в. Баршчоўка Добрушкага раёна, «калі вадой мост мыіш і плацця ў цібе ўсё мокрае будзе, то мужык п'яніца будзе, а йшчэ, калі пол доўга не сохне, то тож п'яніца будзе».

Здольнасцю ачышчаць, лячыць і прадуцыраваць валодае, зыходзячы з мясцовых народных вераванняў, раса: «На Юр'е кароў рана на расу выганялі, штоб яны малака давалі многа» [* 1], «юр'еўская раса – дабрэй за аўса» [* 2], «вот як па губах баячкі пасадзяцца там якія-нібудзь, то нада ўстаць рана ўранні, падысці к вакну і па шыбкі правесць пальцам (вокны мокрыя ж ўранні) і намазаць сабе губы, тады балець не будуць» [* 1], «малых дзяцей як купалі, дак усягда ваду свеічаную дабаўлялі» [* 2].

Асабліва ўшаноўвалася зямля – маці. Яе лічылі святой, асцерагаліся крыўдзіць, шкодзіць ёй, адносіліся да зямлі з павагай і пачцівасцю. Людзі верылі, што такія стыхійныя з'явы, як засуха, моцныя дажджы, навальніцы мелі ў сваёй аснове непавагу людзей да зямлі. Паводле народных уяўленняў, нельга кранаць зямлю да Благавешчання: «Да Благавешчання не паложана чапаць зямлю, пахаць там, капаць, асобянна гарадзіць заборы, таго што летам будзя бальшая засуха: забор будзеш гарадзіць і доіч загародзіш» [* 3].

Мясцовыя жыхары лічылі ахвярапрынашэнні дзейным сродкам атрымання плёну ў гаспадарцы. Аб гэтым сведчаць наступныя павер'і: «Шалупкі ад пасхальных яіц нада паслі Паскі закатаць у гародзе, штоб ураджай быў» [* 1], «А шчэ нада крошкі з пасвечанай паскі курам даць, штоб яны гародаў ні рылі, ні дапамагалі» [* 1].

Галоўным клопатам жыхара вёскі заўсёды была гаспадарка. Усе дзеянні і ўвага былі скіраваны на яе захаванне, павелічэнне ўраджаю. Каб дасягнуць пастаўленай мэты, чалавек пільна назіраў за зменамі ў наваколлі і рабіў належныя вывады: «Гуркі нада садзіць у такое ўрэмя, калі каровы па стану стаяць, а калі содзіш, кажы: «Як каровы на стану ляжаць, штоб гуркі на маёй градзе так ляжалі» [* 1], «Калі ў гурках пустацвет, нада яго парваць і, як гоняць кароў у поле, рана ўранні кінуць яго, еты пустацвет пад ногі каровам, от тады гуркі радзіць будуць» [* 3].

Якасць ураджаю вызначалі, арыентуючыся на асаблівасці працэсу пасадкі і росту той ці іншай культуры: «Бульбу сеюць як хмаркі па небу пльвуць: якія хмаркі, такая і бульба ўродзя» [* 1], «Калі содзіш цыбулю, дак нада, штоб настраеніе было харошае, тады цыбуля сладкая будзя» [* 4], «калі бульбу

пасаіш, то нада хазяйку этага плана па пахаце паваляць, штоб якая хазяйка, такая і бульба была» [* 1].

Людзі мэтанакіравана назіралі за нябеснымі свяціламі, зменамі ў прыродзе, за паводзінамі жывёлы. Падобныя назіранні дазвалялі меркаваць аб тым, якое надвор'е ці падзеі чакаюць у будучым: *«Если карова хвост на спіну закінула і ён не ўпаў, то будзе дошч»* [* 4], *«калі садзіцца сонца ні ў хмары – на пагоду»*, *«калі пеўні ні ў пару запелі – ждзі новых законаў»* [* 1], *«кошка мыецца – ждзі гасцей»*, *«калі ложка ці вілка з рук выпадаюць, то хтось к табе ідзець»* [* 3], *«мошкі мак таўкуць, то тожа к пагодзі»* [* 2].

Вялікую цікавасць выклікаюць прыкметы і павер'і пра раслінны свет. Як вядома, зеляніне здаўна надаваліся звышнатуральныя якасці. Вызначальнымі ў народных вераваннях з'яўляюцца такія якасныя прыметы раслін, як сухасць, калючасць, жгучасць, моцны пах і асвечанасць. У гэтым можна пераканацца, калі звярнуцца да запісаных намі прыкладаў: *«Послі Тройцы клён, які к віконі трыкалі, нада ўзяць і поўграб пакідаць, тады бульба гніць не будзе і мышы яе есць не будуць»* [* 2], *«кратіву на купальскую ноч на парог перад дзвярамі ў сарай, хлеб і пограб сцялілі, штоб ведзьмы не праілі, у камінах юшкі закрывалі, каб у хату яны не прыілі»* [* 4].

Сярод форм выкарыстання зеляніны найбольш распаўсюджана спальванне (*«Калі на целі чыры ці шчэ якія язвы, то нада сухую кару асіны запаліць і дымам акурваць цела»* [* 2]) і бішчэ (*«на вербнае скрысенне карову ў стада вярбой пасвяцонай выганялі, штоб ад зглазу да і так»* [* 3], *«пруцікамі вярбы свешчанай мы адзін аднаго білі, каб здаровымі булі»* [* 4]). Трэба адзначыць, што «абрадавае бішчэ адрозніваецца шматфункцыянальнасцю (супраць пажару, супраць ведзьмаў, для здароўя і ўраджаю і інш.) і грунтуецца на веры ў апатрапеічныя здольнасці прадметаў, якія маюць адносіны да гэтага магічнага дзеяння» [2, 234].

Сельскія жыхары вёскі заўсёды сачылі за станам свойскай жывёлы. Гэтыя назіранні нарадзілі шмат прыкмет і павер'яў: *«Калі первы раз ацеліцца первацёлка, то нада як места выйдзе, узяць яго, абматаць цёлцы заднія ногі і нажом эта места паміж ног рэжуць, а калі рэжуць, то кажучь: «Не места рэжу, а языкі людскія»* [* 2], *«калі хочыш узнаць, якое карова малако дае, то ведзьмі хвост і ічцаіну ў ём раздвінь: калі кожа там жоўтая, то і малако будзе жоўтае, жырнае, харошае, а калі белая, то і малако такое ніякое»* [* 5].

Прыкметы і павер'і аб гаспадарчай дзейнасці чалавека шырока прадстаўлены ў народнай традыцыі. Яны носяць практычны характар, ілюструюць асаблівасці народнага мыслення і светасузірання.

ІНФАРМАТАРЫ

- * 1. Рыжкова Любоў Іванаўна, 1941 г. н., в. Дзям'янкi Добраўскага раёна.
- * 2. Каробкіна Соф'я Міхайлаўна, в. Баршчоўка Добраўскага раёна.
- * 3. Смалякова Ніна Агееўна, 1930 г. н., в. Дзям'янкi Добраўскага раёна.
- * 4. Грудавенка Валянціна Гаўрылаўна, 1930 г. н., в. Баршчоўка Добраўскага раёна.
- * 5. Смалякова Валянціна Іванаўна, 1943 г. н., в. Дзям'янкi Добраўскага раёна.

ЛІТАРАТУРА

1. *Кастрыца А. А.* Міфалагічныя ўяўленні ў прыкметах і павер'ях, звязаных з агнём // *Проблемы славяноведения: сб. науч. статей и материалов.* Брянск, 2006. Вып. 8.
2. *Кастрыца А. А.* Прыкметы і павер'і Гомельшчыны // *Фалькларыстычныя даследаванні.* Кантэкст. Тыпалогія. Сувязі: зб. арт. Вып. 3 / пад нав. рэд. Т. А. Марозавай, В. В. Прыемка. Мн., 2006.